

Γιατί ένα τέτοιο Συμπόσιο WHY SUCH A SYMPOSIUM olympias.uoi.gr/32635 & [doi:heal.uoi.12442](https://doi.org/10.12442/heal.uoi.12442)
Ο δρόμος ως το Συμπόσιο TOWARDS THE SYMPOSIUM olympias.uoi.gr/32632 & [doi:heal.uoi.12439](https://doi.org/10.12439/heal.uoi.12439)
Πρόγραμμα PROGAM olympias.uoi.gr/32633 & [doi:heal.uoi.12440](https://doi.org/10.12440/heal.uoi.12440)
Ομιλίες ORAL PRESENTATIONS (121 βίντεο/videos) <https://www.youtube.com/@1-706/videos>
ΠΡΑΚΤΙΚΑ PROCEEDINGS olympias.uoi.gr/32634 & [doi:heal.uoi.12441](https://doi.org/10.12441/heal.uoi.12441)
Απολογισμός: Ήμουν κι εγώ εκεί! REPORT: I WAS THERE! olympias.uoi.gr/33342 & [doi:heal.uoi.13058](https://doi.org/10.13058/heal.uoi.13058)
Παρόν άρθρο THIS PAPER olympias.uoi.gr/33251 & [doi:heal.uoi.13006](https://doi.org/10.13006/heal.uoi.13006). **EN Summary** follows

Ο όρκος του "Ιπποκράτη" και η σύγχρονη Ολλανδική μορφή του (2003): Πρόοδος ή οπισθοδρόμηση;¹

Στέφανος Ι. Γερούλανος²

Περίληψη

Ο Ολλανδικός Ιατρικός Όρκος (Dutch Medical Oath, 2003) είναι ο νεότερος Ιατρικός Όρκος που έχει μέχρι τώρα προταθεί να αντικαταστήσει τον Όρκο της "Ιπποκρατικής Συλλογής", τον επονομαζόμενο "Όρκο του Ιπποκράτη", και εφαρμόζεται ήδη στην Ολλανδία. Λόγω της ιδιαιτερότητας της Ολλανδίας στα θέματα της ευθανασίας έχει ένα ξεχωριστό ενδιαφέρον κατά πόσο διαφοροποιείται αυτός από τον Όρκο της Ιπποκρατικής Συλλογής, που δίθεον απαγορεύει την ευθανασία. Είναι λοιπόν πρόοδος ή οπισθοδρόμηση; Θα μπορούσε να τον συνοπογράψει αν ζούσε σήμερα ο Ιπποκράτης;

Αντιπαραθέτοντας τα εννέα άρθρα του Ιπποκρατικού Όρκου με τα 12 του Ολλανδικού, οκτώ από τα εννέα άρθρα του Ιπποκρατικού έχουν ενσωματωθεί πλήρως στον νέον Όρκο, προσαρμοσμένα όμως στο πνεύμα της σημερινής πολυπολιτισμικής ολλανδικής κοινωνίας. Οι επιπλέον τέσσερις προσθήκες, ακόμα και αυτές της ευθανασίας, ακολουθούν πλήρως το Πνεύμα του Ιπποκρατικού Όρκου, καθώς έχουν ενσωματωθεί στο νέον Όρκο γραπτά της Ιπποκρατικής Συλλογής που συνάδουν με την σημερινή πραγματικότητα. Έτσι κρατιώνται απολύτως οι Ιπποκρατικές αρχές και μπορεί να ορκιστεί με αυτόν κάθε ιατρός διαφορετικών δογμάτων ή θρησκειών.

Προσωπικά όμως πιστεύω ότι ο Ιπποκράτης δεν θα συμφωνούσε με την κατάργηση του τελευταίου άρθρου του Ιπποκρατικού Όρκου, αυτού της "Αυτοαράς", δηλαδή της αυτοκατάρας του ιατρού. Το άρθρο που μεταφέρει την ευθύνη όλων των πράξεων του ιατρού στον εαυτό του, και με το οποίο ο ιατρός

¹ 30-4-2017 13:00-14:30 Συνεδρία K3 *Ιστορία 2500 χρόνων*. Ομιλία 2η: [YouTube=r10Ry4viyOM](https://www.youtube.com/watch?v=r10Ry4viyOM) 12:35. Άρθρο: υποβολή 16-11-2022· αποδοχή 16-11-2022· κρίση από ομότεχνους (peer review): όχι. Τελευταία πρόσβαση όλων των συνδέσμων 15-10-2022. Αν οι **σύνδεσμοι** στην κορυφή αυτής της σελίδας δεν λειτουργούν: > ΠΡΑΚΤΙΚΑ: σελίδα 21: υποσημείωση 6.

Πώς να **αναφέρετε** αυτό το άρθρο: Γερούλανος Στ. «Ο όρκος του "Ιπποκράτη" και η σύγχρονη Ολλανδική μορφή του (2003): Πρόοδος ή οπισθοδρόμηση». Στο: «*Πότε Πρέπει να Πεθαίνουμε; (ΠΠΠ). Πρακτικά 1ου Διεπιστημονικού Συμποσίου, Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων, 28-30 Απριλίου 2017. ISBN 978-960-233-288-7*». Εκδόσεις Πανεπιστημίου Ιωαννίνων, αποθετήριο Ολυμπιάς, 7 Απριλίου 2024. Άρθρο K32: σς 9.
<https://olympias.lib.uoi.gr/jspui/handle/123456789/33251> & <http://dx.doi.org/10.26268/heal.uoi.13006>.

² MD, PhD, Dr hc, FACS, FCCM, FSSS, FEACTS, FICA. Γεννήθηκε στην Αθήνα το 1940. Σπούδασε Ιατρική σε Ζυρίχη, Παρίσι και Βιέννη (1958-65). Εργάστηκε στο Πανεπιστημιακό Νοσοκομείο Ζυρίχης (1966-1993), όπου ολοκλήρωσε διδακτορική εργασία (1969) και διατριβή επί Υφηγείας (1979), ανέλαβε τη Διεύθυνση της Χειρουργικής Μονάδας Εντατικής Θεραπείας (1979), και εξελέγη Καθηγητής Χειρουργικής (1987). Το 1993 επέστρεψε στην Ελλάδα. Ανέλαβε την Διεύθυνση Ιατρικής Υπηρεσίας στο Ωνάσειο Καρδιοχειρουργικό Κέντρο και την Διεύθυνση της Μονάδας Εντατικής Θεραπείας (1993). Εξελέγη καθηγητής Ιστορίας Ιατρικής στο Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων (1997), όπου ίδρυσε πλούσιο [Μουσείο Ιστορίας της Ιατρικής](https://www.museumofhistoryofmedicine.com). Πρόεδρος του Διεθνούς Ιπποκρατείου Ιδρύματος Κω (2005). Πρόεδρος της Κίνησης Πολιτών για μια ανοιχτή κοινωνία (2012-2015). Έχει συγγράψει 24 βιβλία και πάνω από 300 επιστημονικές εργασίες. Μέλος 30 ακαδημαϊκών ιατρικών ενώσεων. stgeroulanos@gmail.com.

ζητά να τιμωρηθεί αν δεν ακολουθήσει αυτά που ορκίστηκε ("αν όμως παραβώ τον όρκο μου και τον πατήσω, να μου συμβούν ακριβώς τα αντίθετα"). Είναι το άρθρο που μετέτρεψε το επάγγελμά μας σε λειτουργήμα.

Ο Ιπποκράτης σίγουρα γνώριζε ότι οι νόμοι των ανθρώπων κωδικοποιούνται **αφού** έχει ανακύψει ένα πρόβλημα, και ήθελε έναν ιατρό με τόσο εκλεπτυσμένη συνείδηση που να μπορεί να σταθεί στο ύψος του λειτουργήματός του **πριν** καν η πολιτεία δημιουργήσει έναν νέο νόμο. Να είναι δηλαδή υπεράνω των νόμων όταν πρόκειται για το καλό του ασθενή του, και να είναι έτοιμος ακόμα και ν' αποθάνει γι' αυτό.

Λέξεις-κλειδιά: *Ολλανδικός ιατρικός όρκος, όρκος Ιπποκράτη, αυτοαρά, αυτοκατάρα, ευθύνη πράξεων ιατρού, προσωπική ευθύνη ιατρού, τέλος της ζωής, θάνατος με αξιοπρέπεια, αξιοπρεπής θάνατος, πότε πρέπει να πεθαίνουμε, ΠΠΠ, πότε οφείλομε να πεθαίνουμε, ΠΟΠ, πώς πρέπει να πεθαίνουμε, ΠώΠΠ, πού πρέπει να πεθαίνουμε, ΠύΠΠ, με ποιον δίπλα μας πρέπει να πεθαίνουμε, ΠδΠΠ, από ποια αιτία πρέπει να πεθαίνουμε, ΠαΠΠ, γιατί πρέπει να πεθαίνουμε, ΓΠΠ.*

The "Hippocratic" Oath and its Modern Dutch Form (2003): Progress or Regression³

Stefanos I. Geroulanos⁴

Summary

The Dutch Medical Oath (2003) is the newest Medical Oath that has so far been proposed to replace the Oath of the "Hippocratic Collection", the so-called "Oath of Hippocrates", and is already applied in the Netherlands. Due to the specificity of the Netherlands in matters of euthanasia, it is of particular interest how it differs from the Hippocratic Oath, which supposedly prohibits euthanasia. So, is it progress or regression? Could Hippocrates have co-signed it if he were alive today? Contrasting the nine articles of the Hippocratic Oath with the 12 of the Dutch, eight of the nine articles of the Hippocratic Oath have been fully incorporated into the Dutch Oath but adapted to the spirit of today's multicultural Dutch society. The additional four additions, even those of euthanasia, fully follow the spirit of the Hippocratic Oath, as they have incorporated into the new Oath writings of the Hippocratic Collection that are consistent with today's reality. Thus, the Hippocratic principles are absolutely kept, and every physician of different denominations or religions can swear it. Personally, however, I believe that Hippocrates would not agree with the abolition of the last article of the Hippocratic Oath, that of "Autoara", i.e., the physician's self-curse. The article which transfers the responsibility of all the physician's actions to

³ 30-4-2017 13:00-14:30 Session K3 2500 years of History. **Speech** 1: [YouTube=rl0Ry4viyOM](https://www.youtube.com/watch?v=rl0Ry4viyOM) 00:12:35. **Paper**: submitted 16-11-2022; accepted 16-11-2022; no peer reviewed. Access of links 15-10-2022. If the **links** at the top of the first page do not work: > Top of the 1st page: PROCEEDINGS: page 22: footnote 10.

Cite this article: Geroulanos St. «The "Hippocratic" Oath and its Modern Dutch Form (2003): Progress or Regression». In: «When Should We Die? (WnSWD). *Proceedings of the 1st Interdisciplinary Symposium. University of Ioannina, Greece, April 28-30, 2017. ISBN 978-960-233-288-7*». University of Ioannina Publications, Olympias repository. April 7, 2024. Paper K32: ps 9. <https://olympias.lib.uoi.gr/jspui/handle/123456789/33251> & <http://dx.doi.org/10.26268/heal.uoi.13006>.

⁴ MD, PhD, Dr hc, FACS, FCCM, FSSS, FEACTS, FICA. He was born in Athens in 1940. He studied Medicine in Zurich, Paris and Vienna (1958-65). He worked at the University Hospital of Zurich (1966-1993), where he completed a doctoral thesis (1969) and a thesis on Susceptibility (1979), assumed the Directorship of the Surgical Intensive Care Unit (1979), and was elected Professor of Surgery (1987). In 1993 he returned to Greece. He took over the Directorate of Medical Services at the Onassis Cardiac Surgery Center and the Directorate of the Intensive Care Unit (1993). He was elected professor of the History of Medicine at the University of Ioannina (1997), where he founded a rich [Museum of the History of Medicine](#). President of the International Equestrian Foundation of Kos (2005). President of the Citizens' Movement for an Open Society (2012-2015). He has authored 24 books and over 300 scientific papers. Member of 30 academic medical associations. stgeroulanos@gmail.com.

himself, and by which the physician asks to be punished if he does not follow what he has sworn ("but if I break my oath and tread on it, let the very opposite befall me"). It is the article that turned our profession into a mission. Surely Hippocrates knew that people's laws are codified after a problem has arisen, and he wanted a physician with such a refined conscience that he could stand up to it before the state even creates a new law. That is, to be above the law when it comes to the good of his patient, and to be ready even to die for it.

Keywords: *Dutch medical oath, Hippocratic oath, auto-curse, self-condemnation, physician liability for own actions, physician personal liability, end of life, dying with dignity, good death, mature death, premature death, postmature death, immortality, euthanasia, medically assisted euthanasia, eŋthanassía, dysthanassía, prothanassía, metathanassía, posthumous longevity, when should we die, WSWD, when must we die, WMWD, how should we die, HSWD, where should we die, WrSWD, with whom should we die, WmSWD, what cause should we die from, WCSWD*

1. Η θέληση του ασθενούς υπέρτατος νόμος

Κυρίες και κύριοι!

Δεν πρόκειται να σας κάνω μια μεγάλη διάλεξη πάνω στον Όρκο του Ιπποκράτη. Απλά, στο σημερινό θέμα του συμποσίου Πότε Πρέπει να Πεθαίνει ο άνθρωπος, υπάρχει μια πολύ μεγάλη αλλαγή που προέρχεται από στην Ολλανδία, όπου όπως γνωρίζετε επιτρέπεται η υποβοηθούμενη αυτοκτονία. Έτσι, οι Ολλανδοί έφτιαξαν έναν νέο Όρκο στον οποίο δεν απαγορεύεται η ευθανασία. Ως πρόεδρος του Διεθνούς Ιπποκρατείου Ιδρύματος, και αν θέλετε ως θεματοφύλακας του Όρκου του Ιπποκράτη, θα έπρεπε να πω ότι αυτό είναι μία οπισθοδρόμηση.

Έζησα 35 χρόνια στην Ελβετία, όπου δούλεψα 27 χρόνια στο Πανεπιστημιακό Νοσοκομείο της Ζυρίχης, όπου το λογότυπο του Πανεπιστημίου ήταν: γύρω-γύρω από έναν σταυρό η φράση *Voluntas aegroti suprema lex* = **Η θέληση του ασθενούς είναι ο ανώτατος νόμος**, είναι η τελευταία λέξη. Και αυτό είναι κάτι το αυτονόητο, αυτό εξυπακούεται. Αν ο ασθενής δεν θέλει να χειρουργηθεί δεν θα τον χειρουργήσουμε, αν δεν θέλει τη χημειοθεραπεία δεν θα κάνει χημειοθεραπεία, εάν δεν θέλει να του κάνουμε μία ένεση **δεν** δικαιούμεθα να του κάνουμε την ένεση. Κι ως εκ τούτου, ήταν πλέον ξεκάθαρο ότι και στα θέματα του θανάτου, όταν λέγει «κύριοι εγώ θέλω να πεθάνω ήσυχος, αφήστε με, μην κάνετε τίποτε, μη με διασωληνώσετε», είμαστε υποχρεωμένοι να το σεβαστούμε. Το αποτέλεσμα ήταν ότι η Ελβετία έγινε η πρώτη χώρα η οποία άρχισε κάτω από αυτό το πνεύμα να επιτρέπει την καθαρά παρηγορητική θεραπεία, την τότε επονομαζόμενη παθητική ευθανασία.

2. Ο Ιπποκρατικός Όρκος

Αλλ' ας δούμε πρώτα τον Όρκο του Ιπποκράτη, ο οποίος έζησε 83-90 χρόνια, ξέρομε πότε γεννήθηκε, δεν ξέρομε ακριβώς τον μήνα, είναι Ιανουάριος ή Απρίλιος του 460, δεν ξέρομε ακριβώς πότε πέθανε, κάπου μεταξύ 377 και 370 π.Χ. Αρχίζει λοιπόν ο Όρκος, «Ορκίζομαι...» (πίνακας 1), η μετάφραση είναι του αιμνήστου Δημητρίου Λυπουρλή απ' τη Θεσσαλονίκη.⁵ Μερικές διευκρινήσεις στα σχόλια κάτω από τον πίνακα:

⁵ Λυπουρλής Δ (χ.χ.). Μετάφραση. Στο: Στεφανόπουλος Θ.Κ., Τσιτσιρίδης Στ., Αντζουλής Λ., Κριτσέλης Γ.: *Ανθολογία Αρχαίας Ελληνικής Γραμματείας: Ιπποκρατική Συλλογή*: 89. Όρκος. Ο Ιπποκρατικός όρκος. Κέντρο Ελληνικής Γλώσσας 2012: https://www.greek-language.gr/digitalResources/ancient_greek/anthology/literature/browse.html?text_id=220#m1.

Πίνακας 1. Ο Όρκος του Ιπποκράτη, στο πρωτότυπο και σε μετάφραση.

Πρωτότυπο: Ιπποκράτης	Μετάφραση: Δ. Λυπουρλής
1. ὁμνύω Ἀπόλλωνα ἰητρὸν καὶ Ἀσκληπιὸν καὶ Ὑγίαν καὶ Πανάκειαν καὶ θεοὺς πάντας τε καὶ πάσας, ἴστορας ποιεύμενος, ἐπιτελέα ποιήσῃς κατὰ δύναμιν καὶ κρίσιν ἐμήν ὄρκον τόνδε καὶ συγγραφὴν τήνδε.	Ορκίζομαι στον Απόλλωνα το γιατρευτή και στον Ασκληπιό και στην Υγεία και στην Πανάκεια και σ' όλους τους θεούς και σ' όλες τις θεές, και μάρτυρες τους βάζω, πως θα εκτελέσω τον όρκο μου αυτό κι αυτό μου το συμβόλαιο όσο οι δυνάμεις μου και η κρίση μου το επιτρέπουν.
2. ἠγήσασθαι μὲν τὸν διδάξαντά με τὴν τέχνην ταύτην ἴσα γενέτησιν ἐμοῖσι, καὶ βίου κοινώσεσθαι, καὶ χρεῶν χρηρίζοντι μετάδοσιν ποιήσεσθαι, καὶ γένος τὸ ἐξ αὐτοῦ ἀδελφοῖς ἴσον ἐπικρινέειν ἄρρεσι, καὶ διδάξειν τὴν τέχνην ταύτην, ἣν χρηρίζωσι μανθάνειν, ἄνευ μισθοῦ καὶ συγγραφῆς, παραγγελίης τε καὶ ἀκροήσιος καὶ τῆς λοιπῆς ἀπάσης μαθήσιος μετάδοσιν ποιήσεσθαι υἱοῖσί τε ἐμοῖσι, καὶ τοῖσι τοῦ ἐμὲ διδάξαντος καὶ μαθηταῖσι συγγεγραμμένοις τε καὶ ὠρκισμένοις νόμῳ ἰητρικῷ, ἄλλω δὲ οὐδενί.	Θα τιμῶ εκείνον που την τέχνη αυτή μου δίδαξε όσο και τους γονεῖς μου· στο βίός μου θα τον κάνω κοινονό, και όταν βρεθεί σε ανάγκη, απ' τα δικά μου θα του δίνω· τους γιους του θα τους λογαριάζω αδελφούς μου και την τέχνη αυτή θα τους διδάξω – αν θέλουν να τη μάθουν – χωρίς μισθό και δίχως έγγραφο συμβόλαιο. Στις οδηγίες τις γραπτές ή στις προφορικές διδασκαλίες και στις υπόλοιπες κάθε λογής καθοδηγήσεις δικαίωμα να έχουν θ' αφήνω μόνο τους δικούς μου γιους, τους γιους του διδασκάλου μου, και μαθητές που με συμβόλαιο και όρκο – κατά το έθος των γιατρών – θα έχουν δεθεί μαζί μου· άλλον κανέναν.
3. διαιτήμασί τε χρήσομαι ἐπ' ὠφελείῃ καμνόντων κατὰ δύναμιν καὶ κρίσιν ἐμήν, ἐπὶ δηλήσει δὲ καὶ ἀδικίῃ εἴρξῃιν.	Συνταγές θα δίνω ιατρικές που θα 'ναι – όσο από τη δύναμη και τη δική μου κρίση εξαρτάται – μόνο για το καλό του αρρώστου, και θα φυλάγομαι μη δώσω συνταγή για το κακό ή για να βλάψω.
4. οὐ δώσω δὲ οὐδὲ φάρμακον οὐδενὶ αἰτηθεὶς θανάσιμον οὐδὲ ὑψηγήσομαι συμβουλίην τοιήνδε· ὁμοίως δὲ οὐδὲ γυναικὶ πεσσοῦν φθόριον δώσω.	Και να μου το ζητήσουν, φάρμακο θανατηφόρο σε κανέναν δεν θα δώσω, κι ούτε θα βγει από μένα μια τέτοια συμβουλή· ούτε θα δώσω σε γυναίκα φάρμακο να καταστρέψει τον βλαστό της.
5. ἀγνῶς δὲ καὶ ὁσίως διατηρήσω βίον τὸν ἐμὸν καὶ τέχνην τὴν ἐμήν.	Αγνή και καθαρή θα φυλάξω τη ζωή μου και την τέχνη μου.
6. οὐ τεμέω δὲ οὐδὲ μὴν λιθιῶντας, ἐκχωρήσω δὲ ἐργάτησιν ἀνδράσι πρήξιος τῆσδε.	Δεν θα εγχειρίσω ούτε και άνθρωπο που υποφέρει από πέτρα· έργα τέτοια θα τα αφήνω σε ανθρώπους που είναι σ' αυτά εξασκημένοι.
7. ἐς οἰκίας δὲ ὀκόσας ἂν ἐσίω, ἐσελεύσομαι ἐπ' ὠφελείῃ καμνόντων, ἐκτὸς ἐὼν πάσης ἀδικίης ἐκουσίης καὶ φθορίης, τῆς τε ἄλλης καὶ ἀφροδισίων ἔργων ἐπὶ τε γυναικείων σωμάτων καὶ ἀνδρείων ἐλευθέρων τε καὶ δούλων.	Σε όποια σπίτια θα μπαίνω, για το καλό θα μπαίνω των αρρώστων. Θα μένω μακριά από κάθε αδικία θεληματική και από κάθε βλάβη· ιδίως θα μένω μακριά από κάθε πράξη αφροδισιακή πάνω σε σώματα γυναικεία ή ανδρικά ελευθερων ή σκλάβων.
8. ἃ δ' ἂν ἐν θεραπείῃ ἢ ἴδω ἢ ἀκούσω, ἢ καὶ ἄνευ θεραπείης κατὰ βίον ἀνθρώπων, ἃ μὴ χρή ποτε ἐκλαλέεσθαι ἔξω, σιγήσομαι, ἄρρητα ἠγεύμενος εἶναι τὰ τοιαῦτα.	Όσα ασκόντας το επάγγελμα μου θα δω ή θ' ακούσω – ας είναι και πέρα από το επάγγελμά μου, στην αναστροφή με τους ανθρώπους – που δεν θα πρέπει ποτέ στους έξω να κοινοποιηθούν, θα τα σκεπάζω με τη σιωπή μου: μυστικά θα τα θεωρώ, που κανείς δεν πρέπει γι' αυτά να μιλά.
9. ὄρκον μὲν οὖν μοι τόνδε ἐπιτελέα ποιέοντι, καὶ μὴ συγγέοντι εἴη ἐπαύρασθαι καὶ βίου καὶ τέχνης	Όσο τον όρκο μου αυτόν θα τον κρατώ και δεν θα τον πατάω, άμποτε να χαίρομαι τη ζωή και την τέχνη μου, έχοντας πάντα καλό όνομα ανάμεσα στους

δοξαζομένῳ παρὰ πᾶσιν ἀνθρώποις ἐς
τὸν αἰεὶ χρόνον· παραβαίνοντι δὲ καὶ
ἐπιορκέοντι τᾶναντία τούτων.

ἀνθρώπους· ἀν ὅμως παραβῶ τον ὄρκο μου και τον
πατήσω, να μου συμβοῦν ακριβῶς τα αντίθετα.

Σχόλια κατ' ἄρθρο

- 1: Στο πρώτο ἄρθρο το Ὁρκου γίνεται η ἐπίκληση των θεῶν τους οποίους καλεῖ ως μάρτυρές του.
- 2: Στο δεύτερο ἄρθρο αναφέρεται στις υποχρεώσεις του προς τον διδάσκαλό του και τα παιδιά τού διδασκάλου του, και στις σχέσεις του με τους ἄλλους ιατρούς. Ενδιαφέρον προκαλεῖ η φράση 'απ' τα δικά μου θα του δίνω': Ἀς σημειωθεί ὅτι τότε δεν υπήρχαν ασφάλειες ζωῆς ἢ ἀσθενείας, οἱ ἐπιδημίες θέριζαν, και τα παιδιά των ιατρῶν και πολλοὶ ἰατροὶ ἔμεναν ἀνάπηροι ἢ τελείως μόνοι στα γερατειά. Αὐτός ἦταν ὁ μόνος τρόπος για τον δάσκαλο να ἔχει γεράματα κάπως αξιοπρεπή.
- 2: 'ἄλλον κανέναν': Τις γνώσεις του δεν θα τις μεταβιβάσει σε ἄλλον κανέναν. Κάτι πολύ συνηθισμένο σε πάρα πολλά επαγγέλματα μέχρι και τον 19^ο αἰώνα.
- 3: 'μόνο για το καλό, μη για το κακό ἢ για να βλάψω': ὠφελῆειν ἢ μη βλάπτειν. Αὐτές οἱ τέσσερις λέξεις μετᾶτρεψαν το ἐπάγγελμά μας σε λειτουργημα.
- 4: 'συμβουλή': Στο ἄρθρο αὐτό προστατεύει την ζωὴ ἀπὸ την γένεσή της. Ἀλλά δεν εἶναι μόνο η εὐθανασία που νομίζουμε σήμερα. Θυμηθεῖτε πόσους ἄρχοντες, ηγεμόνες, φυλακισμένους ἢ και ἀπλούς θνητούς, συγγενεῖς ἢ μη, ἀναφέρει η ἱστορία ὅτι δηλητηριάστηκαν. Ἀπαγορεύει ἔτσι στον ἰατρό να ἔχει οἰανδήποτε σχέση με κάποιο φόνο.
- 4: 'βλαστό της': Στο δεύτερο μέρος του τετάρτου ἄρθρου θα ἤθελα λίγο να σταθῶ, διότι ὅλοι λεν ὅτι ὁ Ἴπποκράτης ἀπαγορεύει την ἔκτρωση. Δεν ἀληθεύει. Λέει **ξεκάθαρα** «οὐδὲ γυναικὶ πεσσὸν φθόριον δῶσω», πεσσός εἶναι τὸ κολπικὸ ὑπόθετο, και φθόριος εἶναι ὁ πεσσός ὁ φθοροποιός που θα καταστρέψει τὸ ἔμβρυο. Γιατί εἶναι αὐτὸ τόσο βασικό; Τι ἔβαζαν οἱ μαῖες τον καιρὸ ἐκεῖνο στον πεσσὸ τον φθόριο; Κανθαριδίνη, ἓνα σχετικά ἔντονα τοξικὸ σκεῦασμα ἀπὸ τριμμένες κατσαρίδες! Ἐάν δεν ἔφευγε με τον πρώτο πεσσὸ τὸ ἔμβρυο, τότε διπλασίαζαν ἢ τριπλασίαζαν τὴ δόση. Με ἀποτέλεσμα να μπορεῖ να νεκρωθεῖ ὁ κόλπος ἢ ὁ τράχηλος, και να μη μπορεῖ να κάνει ἀργότερα παιδιά ἢ ἔγκυος ἢ να βγοῦνε τα ἔντερα ἀπὸ τον κόλπο. Μάλιστα μέσα στην Ἴπποκρατικὴ Συλλογὴ ἀναφέρει και διάφορα *ατόκια*, *εκβόλια* ἢ *φθόρια* φάρμακα. Και σε μια θέση λέει ξεκάθαρα-σε μία αοιδό πῶς να ἀποβάλλει τὸ παιδί της, πηδώντας και χτυπώντας τα πόδια της πίσω, ὥστε να τραντάζεται· λέει δε ὅτι εἶδε ἓνα ἔμβρυο τὸ ὁποῖο ἦταν 16 ἡμερῶν. Τέλος, ἔχουν βρεθεῖ ἐπίσης ξέστρα, πανομοιότυπα σχεδόν με τα σημερινά, και εἶναι ἀπ' αὐτὰ κυρίως που ἀναγνωρίζουμε τους γυναικολόγους της εποχῆς ἐκείνης.
5. Ἐδῶ υποχρεώνει τον ἰατρό να ἔχει πάντα μια ἀμεμπτη συμπεριφορά. Και ἀμέσως μετὰ (ἄρθρο 7) ὅτι ἀπαγορεύεται κάθε σεξουαλικὴ πράξη μετὰξὺ ἰατροῦ και ἀσθενῆ ἢ συγγενῶν τού ἀσθενῆ.
- 6: 'ἐξασημένοι': Ἐδῶ παραπέμπει εἰς τους εἰδικούς.
- 7: 'ἀπὸ κάθε βλάβη': Και ἐδῶ ἀναφέρει για δευτέρη φορά τὸ ὠφελῆειν ἢ μη βλάπτειν (βλ. ἄρθρο 3).
- 7: 'ἐλεύθερων ἢ σκλάβων': 400 χρόνια πριν ἀπὸ τον Ἀπόστολο Παῦλο, μας λέει ὅτι ὅλοι εἴμαστε ἴσοι, δεν ὑπάρχει διαφορά μετὰξὺ ἀνδρα και γυναικάς, δεν ὑπάρχει διαφορά μετὰξὺ σκλάβου και ἐλευθέρου. Ἀς σημειώσουμε ὅτι αὐτὸ εἶναι ἀπὸ τα μεγάλα κοινωνικά κέρδη. Εἶναι η ἀπαρχὴ της ἰσότητος των φύλων ἀλλά και της ἰσότητος μετὰξὺ ἐλευθέρου και σκλάβου. Ὁ Ἀπόστολος Παῦλος προσέθεσε ὅτι δεν ὑπάρχει και διαφορά μετὰξὺ Ἰουδαίου και Ἑλλήνα.⁶
- 8: 'σιωπὴ μου': Ἐδῶ καθορίζεται για πρώτη φορά στην Ἱατρικὴ τὸ ἰατρικὸ ἀπόρητο.
- 9: 'να μου συμβοῦν ακριβῶς τα αντίθετα': Τέλος, και μετὰ την ἀπαγγελία του ὅλου Ὁρκου, ἔρχεται η στιγμή της ὀρκωμοσίας και ἰδίως, και **ἐπιμένω** σε αὐτὸ, τὸ περίφημο «*ἀν ὅμως παραβῶ τον ὄρκο μου και τον πατήσω, να μου συμβοῦν τα ακριβῶς αντίθετα*»: Εἶναι τὸ βασικότερο ἄρθρο τὸ ὁποῖο περιέχει ὁ Ὁρκος: να τιμωρηθῶ ἀπὸ τὸ θεὸ ἀν παραβῶ τον ὄρκο μου!!!

⁶ «Οὐκ ἔνι Ἰουδαῖος οὐδὲ Ἕλληνας, οὐκ ἔνι δοῦλος οὐδὲ ἐλεύθερος, οὐκ ἔνι ἄρσεν και θήλυ· πάντες γὰρ ὑμεῖς εἰς ἓστε ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ.» *Προς Γαλάτας* 3:28.

Ο Ιπποκρατικός Όρκος είναι ένα εκπληκτικό κείμενο. Παραμένει μέχρι σήμερα υπόδειγμα ιατρικού όρκου, διότι περιέχει πανανθρώπινες και οικουμενικές υποθήκες. Το αριστούργημα αυτό της επαγγελματικής ηθικής χρησιμοποιείται και σήμερα στις αίθουσες πολλών πανεπιστημίων, σ' αυτό καλούνται να ορκιστούν οι γιατροί ή οι διδάκτορες των ιατρικών σχολών των ανεπτυγμένων χωρών του κόσμου. Στον Όρκο του Ιπποκράτη ορκίζονταν το 98% των ιατρικών σχολών των ΗΠΑ και Καναδά το 1993, 100% το 1989, 90% το 1977, 72% το 1958, και μόνο 19-26% το 1928.⁷

3. Η Διακήρυξη της Γενεύης

Η Διακήρυξη της Γενεύης από τον Παγκόσμιο Οργανισμό Γιατρών (1948 / 1968 / 1983 / 1994, πίνακας 2), μένει απόλυτα εις το πνεύμα του Ιπποκρατείου Όρκου, εκτός από το τελευταίο άρθρο, από όπου έχει απαλειφθεί το "να τιμωρηθώ", δηλαδή η αυτοαρά, η αυτοκατάρα, το «αν όμως παραβώ τον όρκο μου και τον πατήσω, να μου συμβούν τα ακριβώς αντίθετα».

Πίνακας 2. Διακήρυξη της Γενεύης (1948 / 1968 / 1983 / 1994)⁸

1. Ορκίζομαι ν' αφιερώσω τη ζωή μου εις την υπηρεσίαν της ανθρωπότητας.
2. Θα περιβάλλω τους διδασκάλους μου με σεβασμό και ευγνωμοσύνη.
3. Θα ασκώ το επάγγελμά μου με ευσυνειδησία και αξιοπρέπεια.
4. Η υγεία των ασθενών μου θα είναι το πρωταρχικό μου μέλημα.
5. Θα σέβομαι τα μυστικά που θα μου εμπιστευόνται.
6. Δεν θα επιτρέψω θρησκευτικά, φυλετικά, πολιτικά εμπόδια να παρεμβληθούν στην άσκηση των καθηκόντων μου.
7. Θα διατηρήσω το μεγαλύτερο δυνατό σεβασμό προς την ανθρώπινη ζωή από τη στιγμή της συλλήψεως.
8. Υπόσχομαι τα ανωτέρω ελευθέρως, τιμίως και ειλικρινώς.

4. Ο Νέος Ολλανδικός Ιατρικός Όρκος

Όπως σας είπα, στην Ολλανδία έχει καθιερωθεί πλέον η ευθανασία, γίνονται περί τις 1300 περίπου τον χρόνο, αλλά πάντοτε όταν ο ιατρικός φάκελος του νεκρού κλείσει στέλνεται στον εισαγγελέα με την ερώτηση «έκανα λάθος ή έπραξα σωστά;», οπότε και ελέγχεται από έναν τελείως ανεξάρτητο οργανισμό.

Λόγω αυτού το 2003 η Ολλανδία ψήφισε και έναν νέον ιατρικό όρκο (πίνακας 3). Ας τον διαβάσουμε, κι ας δούμε "θα μπορούσε να τον πει αυτόν ο Ιπποκράτης;" Η απάντησή μου στα σχόλια κάτω από τον πίνακα.

⁷ Orr RD et al (1977). "Use of the Hippocratic Oath: a review of twentieth century practice and a content analysis of oaths administered in medical schools in the U.S. and Canada in 1993". *J Clin Ethics* 8(4): 377-388. <https://pubmed.ncbi.nlm.nih.gov/9503088/>.

⁸ Έχει έκτοτε αναθεωρηθεί τρεις ακόμα φορές (2005, 2006, 2017). Στην τελευταία αναθεώρηση (Παράρτημα), δεν χρησιμοποιείται ο όρος **Όρκος του Γιατρού** (Physician's Oath), αλλά ο όρος **Υπόσχεση τού γιατρού** (Physician's Pledge), όπου πια, και μάλιστα στο πρώτο άρθρο, ο γιατρός δεσμεύεται επίσημα να αφιερώσει τη ζωή του στην υπηρεσία της **ανθρωπότητας**, όχι (μόνο) τού ανθρώπου, στο: Ramin Walter Parsa-Parsi, MD, MPH. "The Revised Declaration of Geneva: A Modern-Day Physician's Pledge". *JAMA*. November 28, 2017; 318(20): 1971-1972. doi:10.1001/jama.2017.16230. <https://jamanetwork.com/journals/jama/fullarticle/2658261>. Μια μετάφραση τής 'υπόσχεσης', η οποία **αποδίδεται ως 'όρκος'**, στο: Α. Δημητρακόπουλος, MD, PhD (20-10-2017): "**Ο Ιατρικός Όρκος στη Σύγχρονη Εποχή**": Πρότυπη Ομάδα Κλινικής Παθολογίας, Γ' Παθολογική Κλινική, Νοσοκομείο Ερρίκος Ντυνάν.

Πίνακας 3. **Ο Νέος Ολλανδικός Ιατρικός Όρκος (2003)**⁹

New Dutch Medical Oath	Νέος Ολλανδικός Ιατρικός Όρκος
1. <i>I swear / promise to practice the art of medicine as well as I can for the benefit of my fellow man.</i>	<i>Ορκίζομαι / υπόσχομαι να ασκήσω την τέχνη της ιατρικής όσο πιο καλά μπορώ προς όφελος των συναθρώπων μου.</i>
2. <i>I will take care of the ill, promote health and relieve suffering.</i>	<i>Θα φροντίζω τον άρρωστο, θα προάγω την υγεία, και θ' ανακουφίζω τον πόνο.</i>
3. <i>I put the interest of the patient first and respect his convictions.</i>	<i>Θα βάζω το συμφέρον του αρρώστου πρώτο και θα σέβομαι τις πεποιθήσεις του.</i>
4. <i>I will not harm the patient.</i>	<i>Δεν θα βλάψω τον άρρωστο.</i>
5. <i>I will listen and will inform him well.</i>	<i>Θα ακούω τον άρρωστο και θα τον ενημερώνω καλά.</i>
6. <i>I will keep secret what has been entrusted to me.</i>	<i>Θα κρατήσω μυστικό ό,τι μου έχει εμπιστευτεί.</i>
7. <i>I will further the medical knowledge of myself and others.</i>	<i>Θα προωθήσω την ιατρική γνώση, τη δική μου και των άλλων.</i>
8. <i>I acknowledge the boundaries of my possibilities.</i>	<i>Αναγνωρίζω τα όρια των δυνατοτήτων μου.</i>
9. <i>I will adopt an open and testable attitude and I know my responsibilities toward society.</i>	<i>Θα υιοθετήσω μια ανοικτή και υπόλογη στάση, και γνωρίζω τις ευθύνες μου απέναντι στην κοινωνία.</i>
10. <i>I will further the availability and accessibility of health care.</i>	<i>Θα προωθήσω τη διαθεσιμότητα και την προσβασιμότητα της φροντίδας υγείας.</i>
11. <i>I will not misuse my medical knowledge, not even under pressure.</i>	<i>Δεν θα καταχραστώ, ούτε κάτω από πίεση, τις ιατρικές γνώσεις μου.</i>
12. <i>This is how I will honor the profession of medical doctor.</i>	<i>Έτσι θα τιμήσω το επάγγελμα του γιατρού.</i>
13. <i>I promise / So help me God.</i>	<i>Υπόσχομαι / Έτσι, βοήθησέ με Θεέ μου.</i>

Σχόλια κατ' άρθρο:

- 1, 2, 4, 6: Δεν νομίζω ότι έχουμε καμιά διαφορά, ακριβώς ό,τι μας λέει ο Ιπποκράτης.
- 3 'πρώτο': Θα είναι το πρωταρχικό μου μέλημα.
- 3 'θα σέβομαι τις πεποιθήσεις του': Δεν λέει ότι μπορώ να κάνω ευθανασία, δεν λέει ότι δεν θα δώσω φάρμακο θανάσιμο, λέει ότι θα σεβαστώ τη θέλησή του, τη βούλησή του. Όποια κι αν είναι αυτή.
- 5 'θα τον ενημερώνω καλά': Κάτι καινούργιο, αλλά σίγουρα θα μπορούσε κι ο Ιπποκράτης όχι μόνο να το αποδεχθεί, αλλά και να το απαιτήσει.
- 7 'και των άλλων': Εδώ αλλάζει σίγουρα κάτι, και μάλιστα προς το θετικότερο. Η γνώση δεν μεταφέρεται μόνο στους μαθητές του. Όσο περισσότεροι γίνουν κοινωνοί της τόσο καλύτερα για την ανθρωπότητα.
- 8 'δυνατοτήτων μου': Θα στείλω τους ασθενείς μου εις τον ειδικό, όταν το πρόβλημά τους με υπερβαίνει. Κάτι που δεν διαφέρει και τόσο από το έκτο άρθρο το Όρκου, το οποίο όμως γενικεύεται τώρα.
- 9 'κοινωνία': Εδώ υπεισέρχεται το κοινωνικό πρόσωπο μέσα.
- 10 'προσβασιμότητα': Κάθε ένας πρέπει να έχει πρόσβαση εις την υγεία.

⁹ Γερουλάνος Σ.Ι (2016). "[Πότε Πρέπει να Πεθαίνουμε;] Η Απάντηση των Αιώνων: Στην ιστορία, το εκκρεμές τής ευθανασίας ταλαντώνεται μεταξύ των δύο άκρων". *Αρχαία Ελληνική Ιατρική*, 33: 39-46 (Συμπληρωματικό τεύχος 1: Αφιέρωμα «Πότε πρέπει να πεθαίνουμε; (ΠΠΠ)», σελίδες 7-64.) <https://www.mednet.gr/archives/2016-sup/39per.html>.

- 11 'πίεση': Δεν θα δώσω φάρμακο θανάσιμο **ούτε** κάτω από οποιαδήποτε πίεση. Έτσι, για διάφορους αναισθησιολόγους που υποχρεώθηκαν εις την Αμερική να δώσουν σε καταδικασθέντες σε θάνατο, για άτομα τα οποία το αρνήθηκαν.
- 13: Και, δυστυχώς, ο νέος Όρκος **δεν** λέει ότι "να τιμωρηθώ", αλλά λέει 'Υπόσχομαι' ή 'Βοήθησέ με Θεέ μου'. Δηλαδή περνάει την ευθύνη στο Θεό, αν δεν με βοηθήσει δεν φταίω εγώ, έκανα λάθος. Ο Ιπποκράτης ήταν πολύ αυστηρότερος μαζί μας. Πρόκειται για ένα **πολύ** μεγάλο λάθος που θα το βρει η Ιατρική του μέλλοντος μπροστά της.

5. Συμπέρασμα

Η από τον Νέο Ολλανδικό Ιατρικό Όρκο απαλοιφή της καταληκτικής φράσης του Ιπποκρατείου Όρκου "αν όμως παραβώ τον όρκο μου και τον πατήσω, να μου συμβούν ακριβώς τα αντίθετα", συνιστά **πλήρη** υπαναχώρηση, είναι για μένα **λάθος**, πρέπει **πάντοτε** να παίρνει ο γιατρός την ευθύνη απάνω του, για να ξέρει ότι όταν **υπόσχεται** κάτι η αθέτηση του θα είναι εις βάρος του εαυτού του και όχι εις βάρος τρίτων. Εδώ, νομίζω, είναι μια οπισθοδρόμηση. Ενώ το "I will respect his convictions", "θα σέβομαι τις πεποιθήσεις του [του αρρώστου]", νομίζω είναι κάτι το οποίο και ο Ιπποκράτης θα μπορούσε να είχε συνοπογράψει.

Σας ευχαριστώ.

Παράρτημα Η τελευταία έκδοση (2017) της Διακήρυξης της Γενεύης ¹⁰	
World Medical Association Declaration of Geneva	Παγκόσμια Ιατρική Ένωση (ΠΙΕ): Διακήρυξη της Γενεύης
The [Modern-Day] Physician's Pledge	Ο Ιατρικός Όρκος στη Σύγχρονη Εποχή
<i>Adopted by the 2nd General Assembly of the World Medical Association (WMA), Geneva, Switzerland, September 1948 and amended by the 22nd World Medical Assembly, Sydney, Australia, August 1968 and the 35th World Medical Assembly, Venice, Italy, October 1983 and the 46th WMA General Assembly, Stockholm, Sweden, September 1994 and editorially revised by the 170th WMA Council Session, Divonne-les-Bains, France, May 2005 and the 173rd WMA Council Session, Divonne-les-Bains, France, May 2006 and the WMA General Assembly, Chicago, United States, October 2017</i>	<i>Εγκρίθηκε από τη 2η Γενική Συνέλευση της ΠΙΕ, Γενεύη, Ελβετία, Σεπτέμβριος 1948 και τροποποιήθηκε από την 22η Παγκόσμια Ιατρική Συνέλευση, Σίδνεϊ, Αυστραλία, Αύγουστος 1968 και την 35η Παγκόσμια Ιατρική Συνέλευση, Βενετία, Ιταλία, Οκτώβριος 1983 και την 46η Γενική Συνέλευση της ΠΙΕ, Στοκχόλμη, Σουηδία, Σεπτέμβριος 1994 και αναθεωρήθηκε εκδοτικά από την 170η σύνοδο του Συμβουλίου της ΠΙΕ, Divonne-les-Bains, Γαλλία, Μάιος 2005, και την 173η σύνοδος του Συμβουλίου της ΠΙΕ, Divonne-les-Bains, Γαλλία, Μάιος 2006, και τη Γενική Συνέλευση της ΠΙΕ, Σικάγο, Ηνωμένες Πολιτείες, Οκτώβριος 2017</i>
AS A MEMBER OF THE MEDICAL PROFESSION:	ΩΣ ΜΕΛΟΣ ΤΟΥ ΙΑΤΡΙΚΟΥ ΕΠΑΓΓΕΛΜΑΤΟΣ

¹⁰ Βλ. όπ, υποσημείωση 8.

1. I SOLEMNLY PLEDGE to dedicate my life to the service of humanity;	ΔΕΣΜΕΥΟΜΑΙ ΕΠΙΣΗΜΑ να αφιερώσω τη ζωή μου στην υπηρεσία της ανθρωπότητας.
2. THE HEALTH AND WELL-BEING OF MY PATIENT will be my first consideration;	Η ΥΓΕΙΑ ΚΑΙ Η ΕΥΗΜΕΡΙΑ ΤΟΥ ΑΣΘΕΝΟΥΣ [ΜΟΥ] θα είναι η [πρώτη] προτεραιότητά μου.
3. I WILL RESPECT the autonomy and dignity of my patient;	ΘΑ ΣΕΒΑΣΤΩ την αυτονομία και την αξιοπρέπεια του ασθενούς [μου].
4. I WILL MAINTAIN the utmost respect for human life;	ΘΑ ΔΙΑΦΥΛΑΞΩ την ανθρώπινη ζωή με τον απόλυτο σεβασμό.
5. I WILL NOT PERMIT considerations of age, disease or disability, creed, ethnic origin, gender, nationality, political affiliation, race, sexual orientation, social standing, or any other factor to intervene between my duty and my patient;	ΔΕΝ ΘΑ ΕΠΙΤΡΕΨΩ την ηλικία, την νόσο ή αναπηρία, τη θρησκεία, την εθνική καταγωγή, το φύλο, την εθνικότητα, τις πολιτικές πεποιθήσεις, τη φυλή, τον σεξουαλικό προσανατολισμό, την κοινωνική θέση ή οποιονδήποτε άλλο παράγοντα να σταθεί εμπόδιο στο καθήκον μου προς τον ασθενή.
6. I WILL RESPECT the secrets that are confided in me, even after the patient has died;	ΘΑ ΣΕΒΑΣΤΩ τα μυστικά που μου έχουν εμπιστευθεί ακόμα και μετά το θάνατο του ασθενούς.
7. I WILL PRACTISE my profession with conscience and dignity and in accordance with good medical practice;	ΘΑ ΑΣΚΗΣΩ το επάγγελμά μου με συνείδηση και αξιοπρέπεια και σύμφωνα με τις σωστές ιατρικές πρακτικές.
8. I WILL FOSTER the honour and noble traditions of the medical profession;	ΘΑ ΔΙΑΦΥΛΑΞΩ την τιμή και τις ευγενείς παραδόσεις του ιατρικού επαγγέλματος.
9. I WILL GIVE to my teachers, colleagues, and students the respect and gratitude that is their due;	ΘΑ ΑΠΟΔΩΣΩ στους δασκάλους, τους συναδέλφους και τους μαθητές μου το σεβασμό και την ευγνωμοσύνη που τους οφείλω.
10. I WILL SHARE my medical knowledge for the benefit of the patient and the advancement of healthcare;	ΘΑ ΜΟΙΡΑΣΤΩ την ιατρική μου γνώση προς όφελος του ασθενούς και της πρόοδου της ιατρικής επιστήμης.
11. I WILL ATTEND TO my own health, well-being, and abilities in order to provide care of the highest standard;	ΘΑ ΠΡΟΣΕΞΩ την προσωπική μου υγεία, ευημερία και ικανότητες για να μπορώ να προσφέρω τις υπηρεσίες μου στο μέγιστο.
12. I WILL NOT USE my medical knowledge to violate human rights and civil liberties, even under threat;	ΔΕΝ ΘΑ ΧΡΗΣΙΜΟΠΟΙΗΣΩ την ιατρική μου γνώση για να παραβιάσω ανθρώπινα δικαιώματα και ατομικές ελευθερίες ακόμα και υπό απειλή.
13. I MAKE THESE PROMISES solemnly, freely, and upon my honour.	ΤΑ ΠΑΡΑΠΑΝΩ ΥΠΟΣΧΟΜΑΙ επισήμως, ελεύθερα και στην τιμή μου.
©2017 World Medical Association Inc. All Rights Reserved. All intellectual property rights in the Declaration of Geneva are vested in the World Medical Association.	